

Středověký kartouzský klášter „Vallis Josaphat“

Dolany u Olomouce, okr. Olomouc, Olomoucký kraj
80. léta 14. století až rok 1425

0,35 km

Navigační bod: N 49°39‘10.14“, E 17°20‘10.81“.

↑ *Velký ambit od východu, vpravo cely mnichů. Foto H. Dehnerová 2013*

Přístup: Z autobusové zastávky Dolany, Pod Kartouzkou jít východním směrem po cyklotrase 6030 na Radíkov a po přibližně 150 m odbočit doleva na stoupající lesní cestu (po modré značce) dalších 140 m k rozcestníku U Kartouzky.

Význam: Unikátní pozůstatky středověkého kartuziánského kláštera. Archeologicky z velké části prozkoumaná lokalita v blízkosti Olomouce je oblíbeným turistickým cílem. To ale také přináší zvýšené ohrožení odkryté torzální architektury, narušené i erozí.

Historie: *Kartuziánský *klášter „Vallis Josaphat“ (Údolí Josafat) vznikl ve 2. polovině 80. let 14. století rozdělením *konventu v Tržku u Litomyšle a přechodem části mnichů do Dolan u Olomouce, a to se souhlasem olomoucké *kapituly i biskupa Petra III., zvaného Jelito. K potvrzení souhlasu došlo 22. května 1388. Vznik kláštera podporoval Petr ze Šternberka a markrabě Jošt, za jehož účasti byl v červenci 1392 slavnostně posvěcen základní kámen konventního chrámu Panny Marie. Vzhledem ke krátké době existence nebyl klášter v Dolanech nikdy dostavěn. Klášter fungoval až do

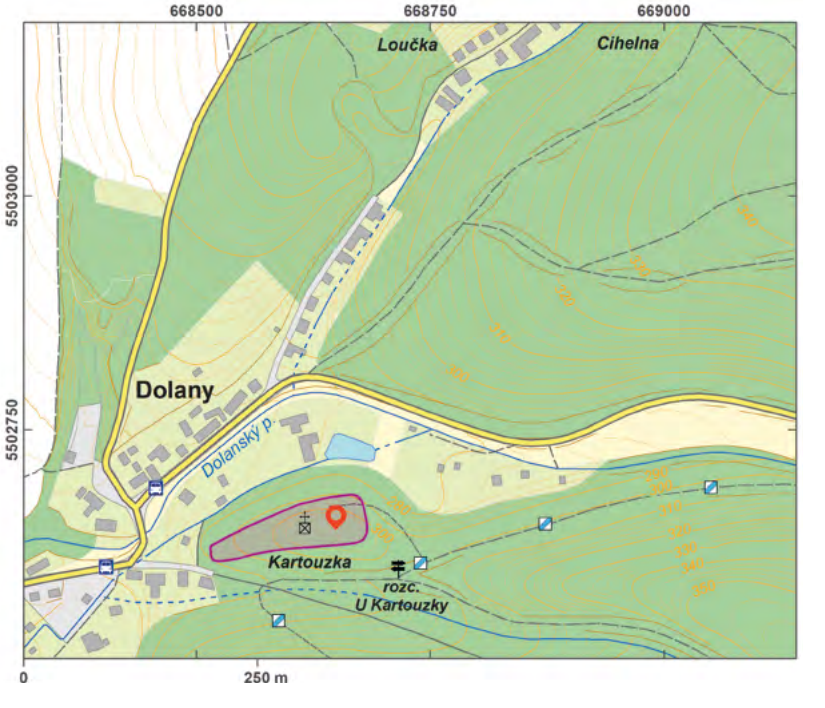
2. února 1425, kdy byli jeho obyvatelé vyhnáni a *kartouza byla obsazena husity, kteří si zde zřídili opevněný opěrný bod pro hospodářskou blokádu Olomouce. Po neúspěšném obléhání nakonec město Olomouc vykoupilo od husitů dolanskou kartouzu za peněžitou úplatu, a aby se v budoucnu nestala opět zázemím protivníka, nejpozději do konce roku 1425 byla zbořena. Mniši se usadili v Olomouci, kde na Předhradí vybudovali nový klášter. V roce 1716 byla na místě zaniklého kláštera postavena barokní kaple sv. Kříže, která ale byla roku 1800 zbořena.

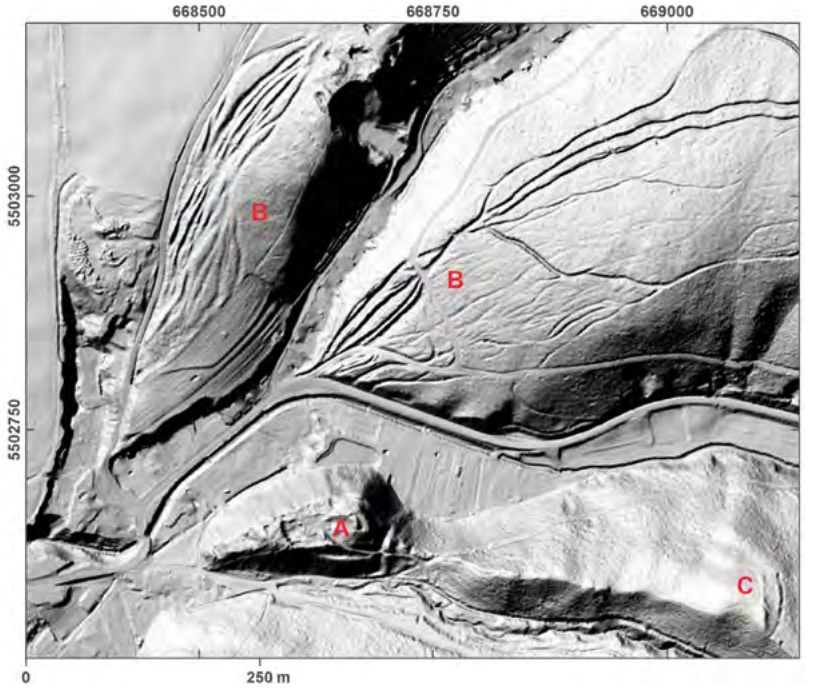
Dolanský klášter (**A**) byl situován ve strategické poloze u vyústění Jívovské cesty (**B**) z kopců Nízkého Jeseníku do nížiny Hornomoravského úvalu, proto byl klášter využíván husity. Komunikace směřující na Opavu zmiňovaná písemnými prameny 13. a 14. století, v novověku označená jako zemská silnice, zřejmě fungovala již od pravěku (doba bronzová). S ochranou komunikace souvisí i vysazení *hradu Tepence s celnicí a městečkem na *předhradí. U trasy zemské silnice stojí bývalé formanské hospody – Horní a Dolní boudy.

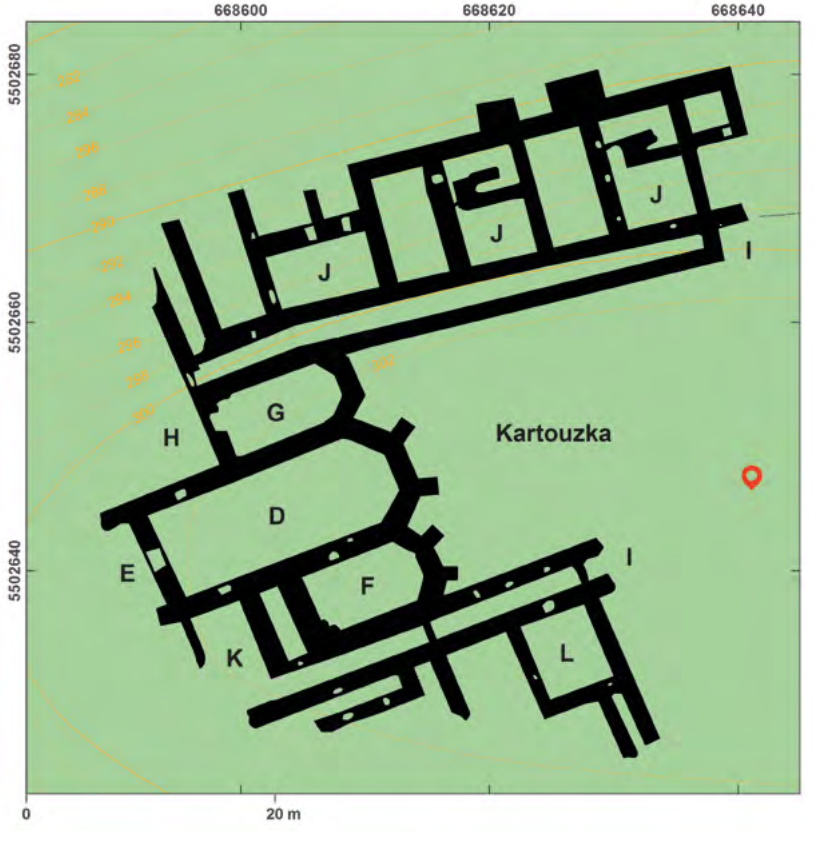
Amatérské výkopy vyvolaly *archeologický výzkum prováděný v letech 1962–1975 pod vedením V. Buriana (Vlastivědný ústav, posléze muzeum Olomouc). Výzkum lokality s časově omezenou dobou trvání zásadně přispěl k poznání hmotné kultury přelomu 14. a 15. století.

Popis: Klášter *kartuziánů byl situován severovýchodně od obce, na ostrožně nad údolím Dolanského potoka. Ze severu a jihu má ostrožna poměrně prudké svahy, přesto je na jižním patrný zbytek *parkánového *valu. Směrem na západ se terén terasovitě svažuje, tvoří tři plošiny s výškovým rozdílem asi 5 m. Na terasách nebyl proveden archeologický výzkum, nejsou zde patrné terénní pozůstatky stavebních konstrukcí. Mohly být součástí hospodářského zázemí kláštera. Na východní straně je plošina kláštera chráněna zbytkem původního skalnatého hřebene, za ním dále k východu je šíje přerušená dvěma příkopy doplněnými valem. Východně od kláštera, přibližně 400 m po svahu, by se mělo nacházet kruhové *opevnění s příkopem a valem (**C;** průměr 23 m).

Velká část kartouzy byla odkrytá archeologickým výzkumem, obnažené zdivo sahá do výšky až 2 m. Archeologický výzkum prokázal, že dispozice kartouzy odpovídala ustálené podobě typu užívaného kartuziány ve 14. století. Střed areálu byl tvořen jednolodním orientovaným konventním kostelem (**D**) s pětibokým závěrem *pres-

668500
668750
669000
5503000
5502750
B
B
A
C
0
250 m

668600
668620
668640
5502680
5502660
5502640
J
J
J
I
G
H
Kartouzka
D
E
F
I
K
L
0
20 m

bytáře. Kostel byl příčně dělen *letnerem (**E**) na část kněžskou (chór otců) a část laickou (chór bratří; tato byla výzkumem odkryta jen v okolí letneru). Ze severu a jihu přiléhaly k presbytáři kaple (z nichž jižní měla plnit funkci sakristie; **F**). Severní kaple (**G**) sousedila s kapitulní síní (**H**; výzkumem rovněž odkryta jen částečně), odkud vedl východním směrem velký *ambit (**I**), v dolanském klášteře nedostavěný. Ze severu se na velký ambit napojovaly tři mnišské *cely (**J**). Byly vybaveny otopným a sociálním zařízením a zahrádkami. Z jihu ke kostelu přiléhal malý ambit (**K**) a jižní část velkého ambitu, na nějž navazovaly další místnosti, snad také cely mnichů (**L**). Na východní straně nebyl klášter dobudován. [**hd, pš**]

Literatura: Burian 1966; Vrána 2002; Bolina 2004; Unger 2008.

Okolí:
(1) Dolany u Olomouce – Jívová (OL), svazky středověkých a novověkých úvozových cest – pozůstatky Jívovské cesty: N 49°39'20.71", E 17°20'6.33" (450 m); N 49°39'50.51", E 17°20'51.29" (1,4 km).
(2) Jívová (OL), zaniklý středověký hrad Tepenec a pravěké hradiště (omezení – blízkost dobývacího prostoru): N 49°42'17.50", E 17°21'52.64" (6,1 km).
(3) Hlubočky IV (OL), zřícenina hradu Hluboký: N 49°40'5.86", E 17°25'48.01" (6,8 km).

↑ *Zřícenina kláštera od severu. Foto M. Kalábek 2006*

↑ *Pohled na malý ambit a konventní kostel od jihozápadu. Foto H. Dehnerová 2013*